

Бұзақылық туралы істер жөніндегі сот тәжірибесі туралы

Күшін жойған

Қаулы Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты Пленумы 1995 жылғы 21 шілде N 5. Күші жойылды - ҚР Жоғарғы Сотының 2009 жылғы 12 қаңтардағы N 3 Нормативтік қаулысымен.

Ескерту. Қаулының күші жойылды - ҚР Жоғарғы Сотының 2009 жылғы 12 қаңтардағы N 3 Нормативтік қаулысымен.

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының Пленумы қылмыстық жазалануға жататын және ұсақ бұзақылық туралы істер жөніндегі сот тәжірибесін талқылай келіп, соттардың осындай құқық бұзушылық үшін жауапкершілік жөніндегі қолданылып отырған заңдарды негізінен дұрыс қолданатындығын атап көрсетеді.

Сонымен бірге соттардың қызметінде аталған санаттағы істерді қарауда әлі де қателіктер мен олқылықтар кездеседі. Кейбір соттар алдын ала тергеудің сапасына тиісті талап қоймайды, бұл олар бойынша заңсыз және негізсіз үкімдер шығаруға әкеп соқтыруда. Қылмыстық істер сотта қаралған кезінде айыпкерге тағылған әрбір айып бойынша жан-жақты және толық зерттеу және қылмысқа қатысушылардың бәрін анықтау қамтамасыз етілмейді.

Осы қылмыстарды саралауда бұзақылықты басқа қылмыстардан дұрыс шектеудің елеулі қиындықтарына байланысты қателіктер аз жіберілмейді. Жаза тағайындауда жасалған қылмыстың барлық жай-жапсарын және айыптының жеке басының мәліметтерін ескере отырып, әр айыптыға өзіндік жолмен қарау жөніндегі, өзіндік заң талаптарын соттар барлық кезде орындай бермейді.

Кейбір судьялар ұсақ бұзақылық жөніндегі істерді қарай отырып, жасалған әрекетке құқылық тұрғыдан баға беруде қателіктер жібереді, осының салдарынан қылмысы тұрғысынан жазаланатын бұзақылықты немесе басқа қылмыстарды жасаған адамдар әкімшілік жауапкершілікке тартылады. Көпшілік бұзақылық әрекеттердің мас болу жағдайында жасалатынына қарамастан соттар бұл жағдайды айыпкердің жауапкершілігін ауырлататын жәйт деп есептеу мәселелерін әр кезде талқылай бермейді. Соттардың осы санаттағы істерді қарау кезінде қылмыстың жасалуына жағдай тудырған себептер мен жағдайларды және тиісті шаралар қабылдауды талап ету жөніндегі өзіне заңмен жүктелген міндеттерді орындамайды.

Кассациялық және қадағалау инстанциясындағы соттар халық соттарының бұзақылық туралы істерді қарау кезінде жіберген қателіктері мен заң бұзушылығын әр кезде уақтылы анықтай бермейді.

Заңның біркелкі дұрыс қолдануын, бұрын қабылданған қаулылардың жүйеленуін қамтамасыз ету мақсатында және соттарға, бұзақылық туралы қолданылып отырған Заңның өзгеруінен туындаған мәселелер бойынша түсінік беру қажеттілігіне байланысты Жоғарғы Соттың Пленумы

Қаулы етеді:

1. Бұзақылықтың қоғамдық тәртіпке, азаматтардың тыныштығына зардабын тигізетін, кей кезде басқа, одан гөрі ауыр қылмысқа итермелейтін қауіпті құқық бұзушылық болып қалып отырғанына соттардың назары аударылсын.

Мұндайда бұзақылықтың қоғамдық тәртіпті, адамгершілік қалыпты өрескел бұзатын, көбіне себепсіз немесе болар-болмас себепті пайдаланып қоғамды барынша сыйламаушылықта көрінетін айыптының тәртібі қоғамдық тәртіпке ашық қарсыласуымен, өзін айналасындағыларға қарсы қоюымен, өзінің оған немқұрайды қарым-қатынасымен әдейі жасалатын әрекет екенін ескеру керек.

2. Бұзақылықты ҚК-тің 200-бабының 1-бөлігі бойынша саралағанда айыпты деп тану жөніндегі қаулыда, айыптау қорытындысы мен үкімде айыптының қандай нақты әрекеті қай саралау белгілері бойынша ерекше арсыздыққа немесе айрықша қатыгездікке жататыны міндетті түрде көрсетілуі керек. Мұндайда істі қосымша тергеуге жіберместен үкімде тергеу органдары тақпаған бұзақылықты саралау белгілерін көрсетуге жол берілмейді.

3. Ерекше арсыздықпен жасалған бұзақылық деп адамгершіліктің жалпы қабылданған қалыптарын көпе-көрінеу жоққа шығару; мысалы, ұятсыздық, ауру адамды, өзін-өзі қорғай алмайтын жағдайдағы адамдарды т.б. қорлау арқылы көрінетін бұзақылық әрекет екені соттарға түсіндірілсін.

4. Ерекше қатыгездік белгілері бар бұзақылық деп қоғамдық тәртіп бұзылған және көпе-көрінеу көпшілікті құрметтемеген жағдайда, мысалы, жеке басты қорлаумен, қоғамдық тәртіптің ұзақ және табанды бұзылуымен, мүлікті құрту және бүлдірумен, бұқаралық шараларды болдырмаумен, кәсіпорынның, мекеменің немесе қоғамдық көліктің және т.б. қалыпты жұмысын уақытша тоқтатумен, денсаулықты қысқа мерзімге бұзумен немесе еңбекке жарамдылықты болмашы жоғалтуға әкеп соқтырмайтын жеңіл дене жарақатын түсіруге әкеп соқтыратын әрекеттер саналуы мүмкін.

Дене жарақатының дәрежесі КСРО денсаулық сақтау Министрлігінің 1978 жылғы 11-желтоқсандағы N 1208 бұйрығымен бекітілген Ережелермен анықталады.

Ерекше қатыгездік белгілері бойынша бұзақылық жасаған адамның әрекеті ҚК-тің 200-бабының 1-бөлігі бойынша тек өмір мен денсаулыққа қауіпсіз күш

көрсетілгенде сараланады. Мұны денсаулықтың қысқа мерзімді бұзылуына немесе еңбек ету қабілетінің болмашы ғана жоғалуына (Ереженің 22-тармағы) ұласпаған денеге жеңіл жарақат түсіру деп түсіну керек.

5. Бұзақылық әрекет жасаған кезде денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру ҚК 257-бабы бірінші бөлігінің диспозициясымен қамтылады және әрекетті ҚК 105-бабы бойынша қосымша саралау талап етілмейді.

Егер ҚК 257-бабының екінші бөлігінде және үшінші бөлігінде көрсетілген белгілерге жататын бұзақылық әрекеттер жасалған кезде денсаулыққа қасақана жеңіл немесе орташа ауырлықтағы зиян келтірілсе, әрекеттер қылмыстық заңның аталған нормаларымен қамтылады және ҚК 105 және ҚК 104-баптары бойынша қосымша саралау талап етілмейді.

Жәбірленушіні бұзақылық ниетпен қасақана өлтіру немесе денсаулығына зиян келтіру оның салдары мен зиянның ауырлығына байланысты тиісінше ҚК 96-бабы екінші бөлігінің и) тармағы немесе ҚК 103-бабы екінші бөлігінің ж) тармағы не ҚК 104-бабы екінші бөлігінің д) тармағы бойынша сараланады. Мұндай жағдайда кінәлінің әрекеттерін ҚК 257-бабы бойынша қосымша саралауға тек ол жоғарыда көрсетілген қылмыстар құрамымен қамтылмайтын жеке дара бұзақылық құрамын құрайтын басқа әрекеттер жасаған кезде ғана болады.

Бұзақылық ниетпен жәбірленушіні өлтіргенге немесе денсаулығына зиян келтіргенге дейін, сондай-ақ ол әрекеттерден кейін жасалған бұзақылық әрекеттер аталған әрекеттермен бір ниетпен байланысты болмаса, барлық жағдайларда дербес саралануға жатады.

Ескерту. 5-тармақ жаңа редакцияда - Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2006.12.25. N 12 Нормативтік қаулысымен.

6. Бұзақылық әрекеттерге тосқауыл қоймақ болған адамға жасалған бұзақылық әрекеттер, соның ішінде аталған адамға күштеп немесе қорқытумен жасалған бұзақылық әрекеттер ҚК-тің 200-бабының диспозициясымен толық қамтылады, сондықтан ҚК-тің басқа баптарымен оны қосымша саралаудың қажеті жоқ. Қосымша саралау айыптының күш қолдануы салдарынан бұдан басқа одан ауырырақ қылмыс жасағанда қолданылады.

7. Бұзақылық жасаған кезде атылатын қаруды, газ қаруын, пышақты, кастет және басқа суық қаруды әйтпесе денеге жарақат салу үшін арнайы жасалған басқа нәрселерді қолдану немесе қолдануға тырысушылық жағдайда ғана емес, сонымен бірге аталған нәрселерді бұзақылық әрекеттер жасаған кезде қолданып, азаматтардың өмірі мен денсаулығына анық қауіп төндірген кездегі қылмыстық әрекеттері де ҚК-тің 200-бабының 2-бөлігімен саралау үшін негіз бола алады.

8. Денеге жарақат салуға арнайы жабдықталған нәрселер деп айыптының осы мақсат үшін алдын-ала немесе бұзақылық жасау кезінде жабдықталған

нәрселерін, яғни алдын ала немесе белгілі бір өңдеуден өткізілмеген, айыптының арнайы дайындалған және сол мақсатпен өзімен бірге алып жүрген нәрселерін де мойындау керек.

Қылмыс болған жерден алынған дене жарақатын салуға арнайы жабдықталмаған нәрселерді, оның ішінде шаруашылық-тұрмыстық мақсаттағы заттарды қолдану немесе қолдануға тырысушылық әрекеті ҚК-тің 200-бабының 2-бөлігімен саралау үшін негіз бола алмайды.

Соттар газ қаруы жөніндегі түсініктің Қазақстан Республикасының 1993 жылғы 27-қазандағы "Айналымдағы кейбір қару түрлеріне мемлекеттік бақылау туралы" Заңында айқындалғанын ескерту керек.

9. Соттар айыптының ойы мен ниетіне, ол жасаған әрекеттерінің себептері мен мақсаттарына және мән-жайларына қатысты басқа да қылмыстардан бұзақылықты айыруды білгені жөн.

От басында, пәтерде туған-туысқандарын, таныстарды балағаттау, ұру, денесіне жарақат түсіру және жеке бастың араздығынан, жәбірленушінің теріс қылығынан болған осыған ұқсас әрекеттер жеке адамға қарсы қылмыс жасағаны үшін жауапкершілік көрсетілген ҚК-тің баптарымен саралануы тиіс. Айыпты үшін мұндай әрекеттер қоғамдық тәртіпті өрескел бұзумен ұласса оның өзі көпшілікті құрметтемеуден туса, оларды бұзақылық деп саралаған жөн.

Егер бұзақылық басқа да ауыр қылмыстармен бірге жасалып, жағдайды ауырлату кезінде мүлік қасақана құртылса және бүлдірілсе, онда мұндай қылмыстарды жиынтық бойынша саралау керек.

10. Заңда көрсетілген тәртіп бойынша бұрынғы сотталғандығы жойылмаған немесе одан арылмаған кезде сотталғандығы қайталанған бұзақылық деп есептеледі. ҚК-тің 6-бабына сәйкес "бұзақылығы үшін бұрын сотталған" белгілері бойынша ҚК-тің 200-бабының 2-бөлігімен 1993-жылғы 15-қазандағы Қазақстан Республикасы Заңымен алынып тасталған бұзақылық әрекеттері үшін бұрын сотталушылар жауапқа тартылмайды.

11. Бұзақылық егер оған екі және одан көп адам қатысса, ол топтасып жасалған деп танылады.

12. Адам әр кезде екі және одан да көп ҚК-тің 200-бабының әртүрлі бөліктерінде көрсетілген қылмыс жасаса, онда айыптының жасаған әр қылмысы жеке-жеке саралануы тиіс.

13. Әкімшілік жауапкершілікке немесе көпшілік ықпалын қолдану шараларына соқтыратын айыптының ұсақ бұзақылығын яки болмашы түрде заң бұзушылығын, қылмыстық жауапкершілікке тартудан айыру үшін, қылмыстық жазалануға тиісті бұзақылық делінетін түсінікті соттардың еркін ұғынбағаны жөн. Дене жарақатымен ұласпайтын бірлі-жарым соққы қылмыстық жаза тағайындайтын бұзақылық құрамын құрмайды.

14. Ұсақ бұзақылық жөніндегі істерді дайындау мен қарау Әкімшілік заң бұзушылық туралы Кодекстің 269-277-баптарының талаптарына сай қатаң жүргізілуге тиіс. Ұсақ бұзақылық туралы істерді қарағанда заңды бұзудың барлық мән-жайлары жан-жақты дәрежеленуге және анықталуға тиіс, аталған заң бұзушылықты жасамаған азаматты әкімшілік жауапкершілікке заңсыз тартуға болмайтыны сияқты, керісінше қылмыстық жазалануға тиісті әрекет белгілері бар адамдардың әрекеттерін де дұрыс дәрежелееу қажет.

15. Жауаптылықты, жекелеу қағидасына сай соттар барлық жағдайда жасалған бұзақылықтың қоғамға қауіптегі сипаты мен дәрежесін, айыптының жеке басын, жауаптылықты жеңілдететін және ауырлататын істің мән-жайын ескеріп жаза тағайындауға тиіс.

16. ҚК-тің 40, 41-1 баптарын қолданып жаза тағайындағанда соттар жазаны өтеудің тәртібі мен шарттарын түсіндіріп, сотталған адамның түзелуіне және қайта тәрбиеленуіне септігін тигізетін заңда көрсетілген міндеттерді оған жүктеу туралы мәселені талқылауға, қажет болса, оны орындаудың мерзімдерін көрсетуге тиіс.

17. Егер бұзақылықтан мүлік жойылып немесе қираған, азаматтардың денесіне жарақат түскен, оның өзі еңбек қабілетінен уақытша айырылған болса, соттар ҚІЖК-нің 100, 101, 103, 295-баптарын басшылыққа ала отырып, қылмыстан шеккен материалдық және моральдық зиянның орнын толтыру мәселесін үкімде шешуге міндетті.

18. Соттар бұзақылық әрекеттің салдарынан жәбірленушінің ауруханада емделіп жатқанын анықтап, оның емдеуіне жұмсалған қаржыны айыптыдан мемлекет кірісіне өндіруге міндетті. Мұндайда жәбірленушінің тұрақты емделуіне жұмсалған қаржы ғана өндірілуге жатады, және ол емдеу мекемесінің тиісті құжаттарымен расталуы тиіс.

19. Соттар кәмелетке толмағандардың бұзақылығы жөніндегі істеріне, оларға жаза тағайындалуына аса ықтияттылықпен қарағаны жөн. Мұндай істерді қарағанда заңды бұзуға қатысы бар, олар жасаған мән-жайларды, баланың сотқарлығы сипатын білдіретін әрекеттері үшін соттауға жол бермей, мұқият және жан-жақты зерттеу керек.

20. Бұзақылық туралы істі қарағанда, бұзақылық жасауға септігін тигізетін себептер мен жағдайларды жан-жақты және толығынан анықтап алу, жұмыс кезінде өндірісте және көпшілік орындарында мас болу фактілеріне ерекше назар аударып отырып, оған жеке ұйғарымдар шығаруға құлақ асу керек.

21. Бұзақылық әрекеттер көп жағдайда маскүнемдікпен жасалады, соттар мас күйінде және есірткіден мас болып бұзақылық жасаған адамдарға жаза тағайындағанда жауапкершілікті ауырлататын мұндай мән-жайлар дерегін тану туралы мәселені талқылауы тиіс. ҚК-тің 49-5-бабына сәйкес маскүнемдік немесе

есірткіден емделуге жататын бұзақыларға медициналық сипаттағы күштеп емдеу шараларын қолдану туралы мәселе талқылануы тиіс.

22. Істерді қарау кезінде сот ісін жүргізу тілі жөніндегі заң талаптары қатаң сақталуы тиіс. Айыптының қорғану құқығының бұзылуына жол берілмеу керек.

23. Кассациялық және қадағалау сатысындағы соттар бұзақылық істерді қарау кездегі бірінші сатыдағы соттар жіберген қателіктерді дер кезінде анықтап, түзететін болсын. Осы қаулының қабылдауына байланысты:

Қазақ ССР Жоғарғы Соты Пленумының 1977-жылғы 29-қыркүйектегі "СССР Жоғарғы Соты Пленумының 1977-жылғы 29-қыркүйектегі СССР Жоғарғы Соты Пленумының 1972-жылғы 16-қазандағы "Бұзақылық туралы істер жөніндегі сот тәжірибесі туралы" N 9 қаулысын Қазақ ССР соттарының орындауы туралы" N 5 Қаулысы;

Қазақ ССР Жоғарғы Соты Пленумының 1979-жылғы 18-маусымдағы "СССР Жоғарғы Соты Пленумының 1972-жылғы 16-қазандағы "Бұзақылық туралы істер жөніндегі сот тәжірибесі туралы" N 9 қаулысын Қазақ ССР соттарының орындауы туралы" Хаттама Қаулысы;

Қазақ ССР Жоғарғы Соты Пленумының 1983-жылғы 16-қазандағы "Бұзақылық туралы істер жөніндегі сот тәжірибесі туралы" N 9 қаулысын республика соттарының орындауы туралы" N 14 Қаулысы;

Қазақ ССР Жоғарғы Соты Пленумының 1990-жылғы 6-шілдедегі "СССР Жоғарғы Соты Пленумының 1972-жылғы 16-қазандағы N 9 "Бұзақылық туралы істер жөніндегі сот тәжірибесі туралы" Қаулысын, оған 1977-жылғы 21-қыркүйектегі N 10, 1982 жылғы 7-шілдедегі N 3 және 1984-жылғы 26-сәуірдегі N 7 қаулылары енгізген түзетулерімен қоса, орындаудың барысы туралы" N 2 Қаулысымен күшін жойды деп танылсын.

СССР Жоғарғы Соты Пленумының 1972-жылғы 16-қазандағы N 9 Қаулысы, Пленумының 1977-жылғы 21-қыркүйектегі N 10, 1982 жылғы 7-шілдедегі N 3 және 1984-жылғы 26-сәуірдегі N 7 қаулылары енгізген түзетулерімен қоса, күшін жойды деп танылсын.